

Kalbininko Alekso Stanislovo GIRDENIO (1936–2011) atminimas pagerbtas jam skirta nauja knyga ir jo kolegų, bičiulių, mokinių susibūrimu

Šiemet pažymime iškilaus žemaičio kalbininko, žemaičių rašybos pagrindų, Lietuvos fonologijos mokyklos kūrėjo, struktūrinės dialektologijos metodologijos vystytojo ir mokslininko, kuris kartu su Zigmu Zinkevičiumi sukūrė naująją lietuvių kalbos tarmių klasifikaciją, habilituoto humanitarinių mokslų daktaro, profesoriaus Alekso Stanislovo Girdenio gimimo 90-ąsias ir mirties 15-ąsias metines.

Jis gimė 1937 m. spalio 19 d. Tryškiuose (Telšių r.), vėliau kartu su šeima persikėlė gyventi į Ruzgus, pokurio laiko iš čia– į Mažeikių rajono Jonaičių kaimą. 1945–1949m. mokėsi šio rajono Užlieknės pradinėje, 1950–1953 m. – Tirkšlių septynmetėje, 1953–1957 m. – Mažeikių vidurinėje mokykloje. 1962 m. baigęs Vilniaus universitetą, šiame universitete pradėjo užsiimti akademine veikla, kurią tęsė iki savo gyvenimo saulėlydžio. Mirė 2011 m. rugsėjo 16 d. Vilniuje, amžinam poilsiui atgulė Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje.

Minėdami profesoriaus gimimo ir mirties sukaktis, pagerbdami šio iškilaus žemaičio atminimą jo kolegos, bičiuliai parengė spaudai knygą „Mokslas buvo jo gyvenimo esmė. Aleksui Girdeniui 90 metų“ (išleido Vilniaus universiteto leidykla) ir spalio 22d. visuomenę pakvietė į Vilnius universiteto (VU) bibliotekos Baltąją salę, kurioje vyko šios knygos sutiktuvės ir buvo gražiai paminėtas profesoriaus atminimas.

Knygą sudarė Vilma Zubaitienė, Bonifacas Stundžia, Genovaitė Kačiuškienė. Jie pasirūpino, kad leidinyje būtų iš naujo įvairiais aspektais pažvelgta į profesoriaus gyvenimą, mokslinę veiklą ir indėlį į lietuvių kalbotyrą. Čia paskelbtos profesoriaus mokslinės veiklos apžvalgos, kolegų, artimųjų ir buvusių mokinių atsiminimai, interviu bei laiškai, atskleidžiantys įvairiapusį jo portretą – mokslinius interesus, erudiciją, humoro jausmą ir ypatingą ryšį su gimtąja Žemaitija.

Knygos sutiktuvėms skirtame renginyje kalbėjo VU Filologijos fakulteto dekanas prof. Mindaugas Kvietkauskas, šio universiteto bibliotekos generalinė direktorė Irena Krivienė, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė Violeta Meiliūnaitė, knygos sudarytojai profesoriai Genovaitė Kačiuškienė ir Bonifacas Stundžia, kalbininko sūnus Povilas Girdenis, atlikęs ir keletą dainų, sukurtų pagal savo tėčio parašytas eiles.

Šio renginio organizatoriai, kviesdami visuomenę į knygos sutiktuves, primindami skaitytojams svarbiausius profesoriaus gyvenimo, mokslinės veiklos faktus, pateikė ir jo svarbiausių gyvenimo faktų, įvykių apžvalgą (biografija parengta pagal dr. Vilmos Zubaitienės pateiktą tekstą). Ją siūlome ir mūsų žurnalo skaitytojams.

ALEKSAS STANISLOVAS GIRDENIS

„Aleksas Stanislovas Girdenis gimė 1936 m. spalio 19 d. Tryškiuose, Telšių rajone. 1957–1962 m. studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą Vilniaus universitete, o baigęs studijas pradėjo dirbti Lietuvių kalbos katedroje. Su Vilniaus universitetu buvo susijusi visa jo akademinė karjera. Čia jis apgynė daktaro disertaciją „Mažeikių tarmės fonologinė sistema“ ir habilituoto daktaro disertaciją „Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai“, tapo docentu, vėliau – profesoriumi.

A. Girdenis vadovavo Vilniaus universiteto Eksperi-

mentinės fonetikos laboratorijai, Eksperimentinės (vėliau – Bendrosios) kalbotyros katedrai, 1984–1989m. buvo Filologijos fakulteto dekanas. Net 35 metus redagavo žurnalo „Kalbotyra“ lietuvių kalbai skirtą sąsiuvinį, dirbo žurnalo „Baltistica“ redaktorių kolegijoje. Buvo išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu.

Svarbiausias profesoriaus mokslinis nuopelnas – lietuvių fonologijos mokyklos sukūrimas ir originalios fonologijos teorijos išplėtojimas. Fundamentiniai jo veikalai „Fonologija“ (1981), „Teoriniai fonologijos pagrindai“ (1995) ir „Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai“ (2003) padėjo šiuolaikinių lietuvių kalbos garsinės sistemos tyrimų teorinius ir metodologinius pamatus.

Ne mažiau svarbus A. Girdenio indėlis į lietuvių dialektologiją. Kartu su Zigmu Zinkevičiumi jis sukūrė naują lietuvių kalbos tarmių klasifikaciją, pagrįstą sisteminėmis garsyno ypatybėmis, išplėtojo struktūrinės dialektologijos metodologiją. Ypač daug dėmesio skyrė žemaičių tarmių fonologijai, kirčiavimui ir priegaidėms. Reikšmingi jo parengti tarmių tekstų leidiniai „Taip šneka tirkšliškiai“ (1996), „Žemaičių dzūkai“ (2008), „Šiaurės žemaičių Skuodo zona“ (2012), taip pat senųjų žemaičių raštijos paminklų – 1759 m. „Ziwato“ ir XIX a. „Purpuros“ – tyrimai ir publikacijos. Paskutiniais gyvenimo metais kartu su Vida Karosiene parengė monografiją „Bendrinės lietuvių kalbos statistinė struktūra: fonologijos dalykai“ (2010).

Profesorius paskelbė daugiau kaip 400 mokslo darbų, išugdė gausią lietuvių kalbininkų kartą. Jo vadovaujami ar konsultuojami daktaro disertacijas apgynė 35 mokslininkai. A. Girdenio moksliniai nuopelnai buvo įvertinti profesoriaus Jono Kazlausko premija (1996), Lietuvos mokslo premijomis (1999 ir 2008), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (2002).“

***

A. Girdenis buvo ne tik mokslininkas, bet ir poetas. Būdamas gyvas jis bendradarbiavo su iš nuo 1993 m. rudens Palangoje, o nuo 1995 m. Vilniuje leisto žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcija, siuntė jai savo eilėraščius, kurie žurnale buvo spausdinami. Du iš jų skelbiame ir šiame numeryje.

RKIC informacija

Žemaitėškė eilieraštė

GĖRDENIS Aleksėndra

Žemaičiūsė

Jug gerā, ka čė drōsiau varnu būrė
Par umžius sukiniejės unt alksnīnās,
Ka tavi kėtėp čė vadėn, vuo sūrė
Tėik skanė kvep – pavasarės i kvīnās,
Ka niekumet čė nie geriausiou žmuogou
Nie vėins itėktė par daug neimėigė:
Čė viejė žiaurė dėdlė tonkė kriuokau –
Toupītė ipratėn i pėktoma, i meilė.

Jug gerā, ka čė daugiau būn aiškoma,
Ka kėtėp čė pagoud, net ne tėp mošās,
Ka žuodė jūro atsidoud i skomb
Ligu varėnė kamėnūsė unt ōšās,
Kad anėi – kap tėi alksnė – neišnīkst,
Ka laikuos – kėitė, ėšdėdė i statė...
Jug gerā, kad apėntās i jaunīstė
Pargrīžtam, metus svetėmus numetė!

Kviedarna–Vilnios, 1976–1991 metā

Vielėnės

Pot jau žvakės patės paskotėnės viejė,
Lauž pri žemės žmuonis i pošelė žalė.
Kad i Vielėnės, nie vėinūm vėina vielie
Nepargrīžt pri mūsa – i sava vākū šali.

Kas tėik brongos īr tū smilčiu geltuonomė,
Ka senėijė takā nebšauk i nebtrauk,
Ka nebatmėnat, kėik īr maluonė nomėi,
Kor tėik mažā džiaugsmū, vuo rūpėsniu daug?..

Viel sapnousem, vės tikiesemuos i lauksem,
Sava širdis, sava suopulius suspaudėi.
Kāp prašītė, ka jūs suprastomėt, mīliausėijė,
Kėik mes ėlgamuos, kėik mums ilgietėis skaudė?

Vielėnės... Bet jug nie vėinūm vėina vielie
Negrīžt nie trumpam i sava vākū šali...
Bėng užpūstė jau žvakės paskotėnės viejė,
Lauž i lenk pri žemės liūdnōjė pošelė.

1999 m. lapkrėstė 1 d.